

(НИН, 12.02.2009)

Једна оригинална мисао прошла је сасвим незапажено. Слободан Милосављевић, српски министар трговине: “У сваком случају, држава (Србија) би требало да учини све да помогне ‘Фијату’ како би ту своју обавезу (уговор са ‘Заставом’) испунио.” Министрова мисао забележена је у “Куриру” од недеље 8. фебруара, пошто је Италија већ најавила мере за спасавање “Фијатових” радних места, али само у Италији, Француска за спасавање “Реноа” и “Пежо-Ситроена”, али само у Француској, Барак Обама у Америци наредио “купујте америчко” а министри у Шпанији апеловали на “патриотску куповину”... И док Србија једнострано, широм отвара своје границе, свако се окреће самом себи (у се и у своје кљусе, илити “Each to their own”, како је написао један амерички економски коментатор), и не помишљајући при том на помагање суседима и савезницима. Напротив; мере се доносе без обзира на међународну солидарност, владајућу филозофију отвореног тржишта, регулативу Европске уније и Светске трговинске организације.

Реч је, наравно, о светској економској кризи и санирању њених последица. Колико је криза озбиљна, мада оптимисти по овдашњим медијима то упорно пропуштају да забележе, одлично је објаснио Ед Болс, британски министар образовања. Човеку, иначе, ваља веровати на реч, пошто је претходно био главни саветник британског премијера Гордона Брауна, док је овај био на функцији министра финансија. Елем, Болс: “Сада увиђамо реалност глобализације, брзином и суровошћу какву нико од нас није ни очекивао. Реалност је да ово постаје најозбиљнија глобална рецесија у, сигуран сам, више од сто година.”

Речито је и истраживање Института за међународне финансије, базираног у Вашингтону. У земље у развоју се у 2007. години слило 929 милијарди долара приватног капитала; ове, 2009. године, стићи ће пет и по пута мање, свега 165 милијарди.

Сличних примера сваковрсног опадања има небројено, и сваким даном их је све више. Криза је глобална, али, решења која се за њу траже све више постају локална. Јер, у условима кризе прокажени економски национализам враћа се у великом стилу. Државна протекција и ометање иностране конкуренције, ради заштите домаћих радних места и домаћег капитала, више није баук какав је била до пре само годину дана, док је било потпуно јасно да је свет неспутаног тржишта најбољи од свих могућих светова, који ће и у случају невоље успети да самог себе регулише.

“Британска радна места британским радницима,” изјавио је пре две године, неопрезно, Гордон Браун, слоган који данас користе побуњени радници у његовој Британији. Баш због таквих ставова, “глобализована економија је (данас) угрожена,” коментарише уводничар британског “Економиста”.

А последице би могле да буду страшне. Иако ће признати да је глобализација у економији “више користила капиталу него радницима”, браниоци либералног тржишта највећу опасност виде у напуштању принципа нерегулисаног тржишта (премда је баш недостатак регулације и довео до дубоке рецесије). Али, кажу они, лек који се користи – повратак економском национализму и државној протекцији радних места – рецесију би могао да “преведе” у дубоку депресију, модерни еквивалент Велике депресије из тридесетих година прошлог века. Тада је све почело крахом Волстрита, али је смртоносни ударац светској трговини изазвао Смут-Хаулијев царински закон у САД, којим су подигнуте царине на око 20.000 производа, чиме је покренут светски трговински рат. Овај рат је, затим, настављају апологете отвореног тржишта, изазвавши депресију и довео Хитлера на власт у Немачкој, па и изазвао Други светски рат.

Споменути британски министар Бол, пак, упозорава и да је “ова финансијска криза екстремнија и озбиљнија од оне из тридесетих година”, опомињући на раст популарности екстремно десне Британске националне партије. Други аналитичари ће, пак, приметити како нови економски национализам мири два екстрема – екстремну левицу која заговара државни економски интервенционизам, и нацији окренуту екстремну десницу.

Ко то угрожава слободну економију, кад се сви заричу у слободно тржиште? Да и не подсећамо да су свуда у цивилизованом свету на власти умерена десница и левица, међу којима и нема неке битне разлике.

Поготово што Барак Обама, председник САД, објављује да му не пада на памет да “започне трговински рат” и да су САД “забринуте за светску производњу”, а не само за сопствену; Гордон Браун, британски премијер, у Давосу, на састанку Светског економског форума, упозорава да је “међународна кооперација апсолутно неопходна”. Слично ће и француски председник Никола Саркози, италијански премијер Силвио Берлускони, руски Владимир Путин и кинески Вен Ђиабао. Чак смо, у његовом случају, дошли и до помало парадоксалне ситуације да Вен, председник владе у комунистичкој држави, упозорава Обаму, “лидера слободног света”, да његова држава не скрене са (светлог) пута привређивања на отвореном тржишту. Све сами католици, сваки већи од папе. Још да су се хору проповедника глобализације прикључили и Раул Кастро и Уго

Чавес, комедија би била потпуна.

Ствар је у томе што смо сведоци потпуне хипокризије. Сви се противе протекционизму, али само туђем протекционизму, како је лепо приметио један од аналитичара. Осим српске владе, наравно, која потпуно искрено (тако делује, искрено) одлази у четнике '47. и спушта све баријере дотоку стране робе и одливу српског капитала у иностранство.

Представнички дом и Сенат америчког Конгреса, дакле, донели су одлуку о пакету помоћи америчкој привреди, вредном преко 800 милијарди долара, уз клаузулу да се у јавним радовима морају користити домаћи, амерички челик и гвожђе (у верзији Представничког дома), али и сва остала опрема потребна за те јавне радове (у сенатској верзији). На оштре критике ЕУ, Јапана и Канаде да се тиме безобзирно крше принципи слободног тржишта, регулатива Светске трговинске организације и НАФТА (споразум о слободној трговини у Северној Америци), потпредседник САД Џо Бајден лаконски одговара да је “сасвим легитимно” убацили “купуј америчко” одредбе у амерички пакет помоћи, који се ионако финансира новцем америчких пореских обвезника. Љубимац читавог света, председник САД Барак Обама, на речима је издашнији од свог заменика, па успева да искаже млаку забринутост због светске забринутости. Ипак, он не захтева од Конгреса да повуче спорну “купуј америчко” одредбу, већ је само узнемирен због поруке коју ће таква одредба послати; оба дома Конгреса САД, затим, ваљда да и вук буде сит и овце на броју, текст допуњују полуреченицом да помоћ америчкој индустрији не треба да се коси са међународним уговорима. Тако да крици уводничара “Економиста”, да “Барак Обама мора да поведе” свет у борбу против протекционизма, остају крици у ветру... А све је више оних који примећују да је Барак Обама, изгледа, стварно кренуо стопама свог политичког узора, Абрахама Линколна, чувеног протекционисте који је царинску стопу у САД подигао на невероватних 44 одсто.

Дух државног протекционизма, пуштен у САД, шири се и у Европи, потресајући и саме темеље Европске уније, организације држава засноване баш на принципима слободног тржишта. Француска одлучује да Реноу и Пежо-Ситроену помогне са шест милијарди евра, али под условом да не затварају фабрике и не отпуштају раднике – у Француској. Што ће значити само једно – затварање фабрика у другим земљама, будући да су производне могућности данас далеко веће од потражње. Чешка, председавајућа ЕУ, и суседна Словачка, дижу велику галаму због француског кршења принципа слободног тржишта, уплашене због готово извесног гашења Пежо-Ситроенових фабрика у овим земљама. Хиљаде Чеха и Словака остаће без посла, да би посао задржале хиљаде Француза.

ЕУ најављује да ће испитати легалност Саркозијевих мера помоћи француској аутомобилској индустрији, тражећи да Париз не предузима ништа у законом предвиђеном року од три месеца, док су мере на провери у Бриселу. Франсоа Фијон, француски премијер, на то одговара да никаквог чекања неће бити: “Ситуација је ванредна.”

Толико прокламована европска солидарност и преношење надлежности на заједничке органе у Бриселу, у ванредним моментима кризе, престају да постоје, чиме се полако ствара и институционална, политичка криза у Европској унији. Једна криза порађа другу, у зачараном вртлогу...

За Саркозијевом Француском поводи се и Берлусконијева Италија; 1,2 милијарде евра државне помоћи “Фијату” (угрожено је, кажу, 60.000 од укупно 400.000 радних места колико торински произвођач има по Италији), али под “француским” условом – да се задрже радна места код куће, у Италији. Да ли је ико о овоме обавестио раднике “Заставе” и српске министре?

Шведска затим одлучује да помогне “Волвоу” и “Саабу”, Британија “Јагуар ландроверу”, Немци “Опелу”... Русија подиже царинске стопе на увоз аутомобила, да би заштитила сопствену ауто-индустрију.

Али није ни само ауто-индустрија спорна, економски патриотизам шири се и у другим областима. У Шпанији, министар привреде, трговине и туризма Мигел Себастијан позива грађане “да учине нешто за своју земљу” и позива на “патриотску куповину” домаћих производа. Калкулише да ће потрошња у 2009. години опасти за 7 милијарди евра, због чега ће бити укинута 120 хиљада радних места: “Ако би сваки Шпанац применио ‘шпански фактор’ приликом куповине и потрошио само 150 евра на куповину шпанске одеће и играчака, уместо страних, та би радна места била сачувана.”

Кинезе, опет, оптужују да јуан држе вештачки на ниском нивоу како би поспешили извоз своје робе, а изненадан, драстичан пад забележила је последњих месеци и британска фунта...

Стручњаци упозоравају да је још опаснији финансијски национализам. Укратко, због

шпекулација на светском тржишту новца банке су постале неликвидне, због чега су престале да издају кредите, жилу-куцавицу модерне економије. Због тога опада индустријска производња, а због тога, у наставку, долази до масовних отпуштања радника... Како су отпуштени радници истовремено и незадовољни гласачи, у помоћ банкама прискачу владе држава, обезбеђујући им ликвидност новцем из буџета. Уз један услов: да интензивирају кредитирање индустрије, ради повећања производње, и грађана, ради повећања њихове куповне моћи, али да то учине само у матичним државама. По принципу спојених судова, будући да је количина новца којим се располаже ограничена, такав услов аутоматски значи и замирање кредитирања привреде и грађана у иностранству, али и више од тога, повлачење новца из иностраних подружница у матицу. Чак и наши традиционални пријатељи, Грци, експлицитно су упозорили своје банке да државну помоћ од 28 милијарди евра не користе за помоћ својим подружницама на Балкану.

По “Фајненшл тајмсу”, ова “репатријација капитала” најгоре погађа државе централне и источне Европе, које су готово читав свој банкарски сектор, отпочињући транзицију, препустиле иностраним банкама, на које немају никаквог утицаја, гасећи сопствене, на које, видимо, државе и те како могу да утичу. Гле чуда; “Фајненшл тајмс” за пример ове негативне појаве узима баш Србију. Наводи да је само у децембру 2008. српска централна банка на девизно тржиште упумпала 600 милиона евра, “само да би видела како стране банке као сифоном извлаче тај новац назад у своје центре у Аустрији, Италији, Грчкој и другде”. Колико је пажње овој вести поклоњено у овдашњим медијима? И, још важније, видимо ли сада сву погубност гашења највећих српских банака, доласком експерата на власт после 5. октобра 2000? Нема сумње, Млађан Динкић ће поново, и у светлу текуће кризе, за овај потез наћи ваљано објашњење. Проблем је, само, што ће објашњења тешко напунити стомаке кад и оно мало српске производње престане да производи јер нема ко да је кредитира.